

בבית המשפט המחוזי בתל-אביב-יפו.

ת"א 1196/97

בפני: כב' השופטת הניה שטיין.

התובעים:

1. עו"ד אריה קמר

2. עו"ד משה קמר.

ע"י ב"כ עו"ד צ. פשדצקי

נגד

הנתבעים:

1. עו"ד עופר אבירם.

2. **הסתדרות העובדים הכללית החדשה,****ע"י ב"כ עו"ד קיבלוביץ.**

פסק-דין

1. עו"ד אריה קמר ובנו, עו"ד משה קמר חיברו וערכו ספר רב-היקף (למעלה מ-500 עמודים) בנושא הפקעת מקרקעין, בשם "דיני הפקעת מקרקעין" (להלן: "הספר").

ספר זה מיועד, בעיקרו, לשימושם של משפטנים. כדי שלא אחטא בידיעה אישית (שאני מודה בה, שכן הספר מוכר לי, כמו לרוב חברי השופטים, אם לא לכולם), אני מבססת קביעה זו על עיון במקבץ העמודים, שצורף לכתב התביעה, ממנו נלמד, כי הספר עוסק בדיון משפטי בסוגיית ההפקעות, כולל הערות שוליים רבות ומועילות, המזמינות את המעיין להשוות דעות ופרסומים שונים בסוגיות המועלות בו.

גם התובעים הדגישו בתביעתם, בתצהיר העדות הראשית ובסיכומיהם (סעיף 3), כי "המהדורות השונות של הספר זכו להכרה ולהערכה אצל העוסקים במשפט, כמו גם אצל הציבור הרחב, תוך שנמכרו אלפי עותקים. המהדורות השונות של הספר צוטטו והוזכרו בעשרות, או אף במאות פסקי-דין של הערכאות השונות... כמו גם בכתבי מלומדים".

כפי שניתן ללמוד מחמש המהדורות של הספר, הוא נחל הצלחה לא מבוטלת.

2. נתבע מס' 1, עופר אבירם, אף הוא עו"ד, ריכז וערך, על-פי הזמנת נתבעת

מס' 2, הסתדרות העובדים הכללית החדשה (להלן - ההסתדרות), חוברת הנושאת את השם "מדריך הזכויות בפינוי והפקעות מקרקעין" (להלן - החוברת).

החוברת, מחזיקה 52 עמודים, כתובה בלשון פשוטה, הרחוקה מהעגה המשפטית

ומסגנון החיבורים המשפטיים, דוגמת הספר. מטרתה של החוברת, כפי שכתב שופט בית המשפט העליון (בדימוס) חלימה, בהקדמה לחוברת, "בירור הדינים השונים וכן הבהרתן של הקושיות המתבקשות לקורא הנבון בענייני פינוי והפקעות מקרקעין... ובמסגרתו ניתנה עדיפות להיבטים האקטואליים הלוחצים על חלק מהציבור".

החוברת אינה כוללת דיונים משפטיים ואינה מאזכרת פסק-דין או דברי מלומדים, כפי הנעשה בספר, אך, מאידך, היא כוללת מדורים לשאלות ותשובות בנושאים שונים, כמו בנושא פינויים ובנושא הפקעות. מדור השאלות והתשובות, כפי שנאמר בדבר העורך, הם תולדה "של פניות רבות ומגוונות של אזרחים אשר נתקלו בהליכי פינוי ו/או הפקעה מטעם הרשויות לגבי המקרקעין בהם הם מחזיקים".

כפי שניתן ללמוד מלשון החוברת, מהאינפורמציה הבסיסית שהיא כוללת, חוברת זו מיועדת לקהל הרחב, ולמי שאין לו ידע במשפטים.

רושם זה מעמיק, נוכח האמור בתצהירה של גב' לילי סופר, מנהלת המחלקה לוועדי שכונות באגף רווחה וזכויות החבר בהסתדרות, כי החוברת מיועדת לציבור הרחב ולא לבעלי ידע משפטי ונמסרה לוועדי שכונות, מועצות פועלים וגופים מוסדיים שונים, דוגמת עיריות, לצורך הבאת מידע ראשוני ובסיסי לקהל הפונים.

3. עם זאת החוברת, נזעקו התובעים והגישו נגד עו"ד אבירם ונגד ההסתדרות תביעה לצו מניעה, לצו להשמדת החוברת, למתן חשבונות ולתשלום פיצויים, בטענה, כי החוברת, עד כדי שליש מהיקפה, מהווה העתקה של קטעים מתוך הספר ובכך מפריס הנתבעים את זכויות היוצרים של התובעים בספר.

התובעים טרחו וצירפו לכתב-תביעתם רשימת השוואה של 46 קטעים בחוברת ואת הקטעים המקבילים להם בספר, כדי לבסס את הטענה כי הקטעים האמורים בחוברת, הועתקו מהספר.

4. הנתבעים מכחישים את טענות העתקה וטוענים כי ערכו את החוברת על פי המידע המשפטי, שהוא נחלת הכלל, דהיינו, החוק, הפסיקה והנחיות היועץ המשפטי לממשלה.

5. עם הגשת התביעה, עתרו התובעים לצו מניעה זמני (המ' 11458/95).
הבקשה נידונה על-ידי השופט שלו.

לאחר שבית המשפט עיין בקטעים, אשר על פי הטענה הועתקו מתוך הספר לחוברת, ולאחר ששמע את טענות הצדדים, דחה את הבקשה, באומרו:
"ספרם של קמר מכיל כ- 500 עמודים ומיועד, כפי שצויין כבר לעיל,

למשפטיים. חיבור זה זכה, כנראה, להצלחה לא מבוטלת, שכן עד כה הוצאו 5 מהדורות מספר זה. לעומת זאת, מכיל המדריך של אבירם, כאמור, 52 עמודים ועל-פי פרקליט ההסתדרות, מחולק מדריך זה בין וועדי השכונות והבתים ללא תמורה או בתמורה זניחה לחלוטין. כבר מן הטעם הזה, של היקף החיבור וקהל היעד, ברור כי אין כל מקום להשוואה בין סיפרם של קמר לבין המדריך שערך אבירם.

אלא, שגם אם נבדוק את אותם הקטעים, אשר לטענת קמר הועתקו על-ידי אבירם מספרם, נמצא כי טענת ההעתקה הינה מרחיקת לכת. ראשית, יש להבין כי כל חיבור שדן בנושא משפטי מוגדר, כגון דיני הפקעת מקרקעין הצגת החוקים, התקנות וההוראות הנוגעות לענין זה, ניתוחם ופרשנותם, מטבע הדברים כי ישקף בחלקים לא מעטים בכל חיבור אחר הדן באותו נושא. כל מחבר של ספר כזה, בבואו להציג הוראת חוק זו או אחרת, יעשה שימוש בלשון אותו חוק כשהסבר המתלווה אליו בהכרח יהיה דומה להסבר בכל חיבור אחר שיעסוק באותו חלק של הוראת החוק".

לענין הקטעים בחוברת, שנמצא בהם דמיון מסויים לקטעים בספר, מצא השופט שלו, כי הן התובעים, מחברי הספר והן עו"ד אבירם, מחבר החוברת, הסתמכו, בין השאר, על אותו מקור - הנחיות היועץ המשפטי לממשלה, ועל-כן, אין לומר כי הדברים הכתובים בחוברת הם העתקה מתוך הספר.

להלן הוסיף ואמר השופט שלו:

"אין בדעתי לעבור אחת לאחת על כל הקטעים שלדעת קמר מוכיחים כי אבירם העתיק אותם מתוך סיפרם למדריך שהוא ערך. כפי שציינתי, עיינתי באותם הקטעים שהובאו כנספח לבקשתם של קמר, וגם אם מצאתי כי בנושאים מסויימים נוקט אבירם במדריך בנוסח שהוא דומה להתייחסות של קמר בספרם לאותם הנושאים, הרי שלא שוכנעתי כי מדובר בהעתקת הנוסח, אלא שדמיון זה נובע, מטבע הדברים, עקב זהות הנושא שבהם דנים המחברים".

6. התובעים הגישו בקשת רשות ערעור על החלטה זו לבית המשפט העליון
(רע"א 6386/97).

הבקשה נדחתה ע"י כב' השופטת שטרסברג-כהן, באומרה:

"לא מצאתי כי החלטתו של השופט קמא שגוייה וכי יש מקום להתערב בה.

מובן שהמבקשים יוכלו להמציא ראיותיהם, לחזור על טענותיהם, ולהוסיף עליהן כראות עיניהם, במשפט עצמו, ואין בהימנעות מהתערבות בענין הצו הזמני, כדי לנקוט עמדה לגופו של ענין".

7. בעת דיון בתביעה העיקרית, נחקרו המצהירים על תצהיריהם והוגשו סיכומים בכתב.

המצהירים אשר נחקרו בחקירה נגדית על תצהיריהם, המשיכו לדבוק בטענותיהם.

עו"ד עופר אבירם המשיך וטען כי החומר ששימש רקע לעריכת החוברת היה החוק, הפסיקה והנחיות היועץ המשפטי לממשלה וכפר בכך כי העתיק קטעים מתוך הספר.

גירסתו זו של הנתבע לא קועקה בחקירה נגדית.

א. בסיכומיהם, צמצמו התובעים את טענת העתקה ל- 16 קטעים, מתוך 46 הקטעים שנטענו כמפריים.

9. כדי לקבוע אם החוברת מפרה את זכויות היוצרים של התובעים בספרם, עלי

להשוות את הקטעים הנטענים להיות מועתקים בחוברת ביחס למקביליהם בספר.

אף אם אמצא כי קיים דמיון לשוני, או אף זהות בקטעים בשני הפרסומים, עלי

לתת דעתי האם יש לתובעים זכות יוצרים על קטעים אלה.

10. זכות היוצרים היא, בעיקרה, זכות למנוע מאדם אחר לקחת לעצמו את פרי עמלו של היוצר (פסק-דינו של השופט ש' לוי בע"א 23/81, משה הרשקו נ' חיים אורבך, פ"ד מב(3) 749, 756).

על כן, הדברים הכתובים בספרם של התובעים, ככל שנאמרו בחוקים, בפסיקה או בהנחיות היועץ המשפטי, אינם פרי עמלם של התובעים ואין לתובעים בהם זכות יוצרים. אף אם הם נזכרים בספר והועתקו אל החוברת.

בע"א 360/83 סטריסקי בע"מ נ' גלידת ויטמן בע"מ, פ"ד מ(3) 340, בעמ' 346 נאמר על-ידי השופטת נתניהו:

"הגנת זכות יוצרים אינה ניתנת עבור רעיון מופשט אלא עבור ביטוי המוחשי של רעיון. ביטוי זה צריך שיהיה מקורי. אך הפירוש שניתן למושג "מקורי", הן בפסיקה האנגלית והן בפסיקה האמריקאית, אינו המושג המקובל של חדשני, בר-חידוש כלשהו. אין היצירה צריכה להיות ביטוי של מחשבה או אמצאה מקורית. כל שנדרש הוא שהיצירה לא תהיה מועתקת מיצירה אחרת, אלא שמקורה יהיה ביוצרה, במחברה".

מן הראוי להדגיש, כי לא כל שימוש בביטוי זהה או כתיבת משפט דומה הוא העתקה.

בענין זה, אין לי אלא לתמוך יתדותי בפסק-דינו של הנשיא שמגר בע"א 15/81 מיכאל גולדנברג נ' מיכאל בנט, פ"ד לו(2) 813, בעמ' 893 כי:

"השאלה אם הדמיון בין שתי היצירות מספיק לשם קביעה שהנתבע העתיק חלק ממשי ומהותי מן היצירה המוגנת, היא שאלה שבעובדה ושל דרגה, והתשובה לשאלה זו צריכה להינתן לא על-סמך השוואה מכאנית של מיפר מילים או שורות, הדומות ביצירות הנדונות, אלא לפי ההתרשמות של השופט מן היצירות בכללותן".

11. בדקתי את 16 הקטעים הנטענים בסיכומים להיות מועתקים, אחד לאחד, ולא מצאתי כי מדובר בהעתקה.

הסימוכין לקטעים המפרים, על פי הטענה, המתפרסמים בחוברת היו החוק, הפסיקה והנחיות היועץ המשפטי לממשלה. בדקתי אותם אחד לאחד, ונחה דעתי כי אין מדובר בהעתקה וכי האמור בחוברת, לרבות סגנון האמור עולה ממקורות אלה.

במידה והתגלה דמיון בין הקטעים, הוא נובע בעיקרו מעיסוק באותו נושא, הסומך על אותן אסמכתאות. במידה ונתרו אמירות דומות אחדות, אין די בהן ללמד כי האמור בחוברת הועתק מתוך הספר.

על כך אומר השופט ש. לוי, בע"א 23/81 הרשקו נ' אורבך, הנ"ל, שם בעמ' 756:

"כדי לבסס תביעה על פגיעה בזכות יוצרים על התובע להוכיח שהנתבע העתיק מיצירתו חלקים ממשיים ומהותיים".

(ההדגשה אינה במקור - ה.ש.)

לא די במספר מילים או משפטים דומים בחוברת, כדי לבסס תביעה על פגיעה בזכות יוצרים בספר. אין לי אלא לאמץ מילה במילה את קטע החלטתו של השופט שלו, המצוטט לעיל, כחלק מפסק-דיני זה.

12. התובעים לא הצליחו להרים את נטל הראיה כי הקטעים בחוברת הועתקו מתוך ספרם.

החוברת מושתת, כאמור, על החוק, הפסיקה והוראות היועץ המשפטי לממשלה. כל דמיון במשפט זה או אחר, או אפילו העתקת משפט זה או אחר, אינו העתקה של חלקים ממשיים ומהותיים של הספר.

13. במסגרת סיכומי, הראה עו"ד אבירם כי דברים שנכתבו בספר ואשר התובעים טוענים כי הוא העתיקים לחוברת אינם אלא דברים שנאמרו בפסקי הדין של בית משפט ונכללו בספר. לטענתו של עו"ד אבירם, אין לתובעים זכות יוצרים לגבי דברים שנאמרו בפסקי דין, אפילו אם דברים אלה נכללו על ידם בספרם שלא על דרך הציטטה. ואכן הצדק עימו, כמבואר לעיל.

14. עו"ד פשדצקי, ב"כ התובעים, התנגד לטענה זו וטען בסיכומיו כי יש בה משום שינוי חזית. עו"ד פשדצקי מזמינני לעיין בתצהירו של עו"ד אבירם כדי להיווכח כי טענה זו בסיכומים היא משום שינוי חזית.

15. בסעיף 5א לתצהיר עדותו הראשית של עו"ד אבירם נאמר:

כאשר ערכתי וריכזתי את 'הקטעים' בחוברת, לגביהם נטען כי מדובר בהפרת זכויות יוצרים (להלן - 'החומר האסור'), היה בפני חומר משפטי מגוון בענייני הפקעת מקרקעין, כגון דברי חקיקה, הנחיות היועץ המשפטי לממשלה, פסקי-דין וכן סיכומים וראשי פרקים אשר הכין המתמחה, מתוך ספרות ופסקי-דין בנושא" (ההדגשה איננה במקור - ה.ש).

בזמן הגשת התצהיר כראיה (עמ' 9 לפרוטוקול מיום 23.2.99) לא נטענה ע"י ב"כ התובעים כל טענה בדבר הרחבת יריעה בתצהיר. ובצדק.

בסעיף 6.ג. לכתב הגנתו, טען עו"ד אבירם כי-

"כפי שיפורט להלן, מקורו של החומר לגביו טוענים המשיבים לזכויות יוצרים - בדברי חקיקה של הכנסת, בהנחיות היועץ המשפטי לממשלה ובפסק-דין."

הנה כי כן, אין מדובר בטענה חדשה שהופיעה, לראשונה, בסיכומים ואין מדובר בהרחבת חזית בסיכומים.

16. התובעים הם שהעלו בסיכומיהם טענה חדשה, שלא בא זיכרה בכתב התביעה או בתצהירו של עו"ד משה קמר, מטעם התובעים, והיא, כי הפגיעה בזכות היוצרים שלהם בספר היא ע"י סדר הבאת הנושאים בחוברת, שאינו אלא העתקת סדר הדברים בספר.

אין להעלות בסיכומים, לראשונה, טענה חדשה שלא בא זיכרה בכתב התביעה. על-כן, ולו מטעם זה, דין הטענה להידחות.

17. למעלה מן הנחוץ ייאמר, כי גם לגופה של טענה אין בה ממש. די לנו להיזקק לרשימת הנושאים בספר, כפי שמובאת בסיכומי התובעים, כדי להיווכח במופרכותה של הטענה.

נושאים, המתוארים בחוברת באותו עמוד או בעמודים צמודים, מופיעים באופן מפורז בספר, במרחק של עמודים רבים זה מזה. ולו בגלל מרווחים אלה אין לראות את סדר הבאת הנושאים בחוברת כהעתקת סדר זה מתוך הספר באופן המפר את זכות היוצרים של התובעים.

מתוך סדר הבאת הנושאים בספר, והשוואתם לסדר הבאת הנושאים בחוברת, כפי

שנעשה ע"י התובעים בסיכומיהם, נלמד כי יש אף נושאים שסדר הבאתם בספר שונה מזה המובא בחוברת כמו, לדוגמא, סילוק יד והתנגדות להפקעה או מטרת הפיצויים ותביעה לפיצויים.

18. עד כאן התייחסתי לטענות התובעים בדבר סדר הבאת הנושאים בחוברת ובספר בסיכומיהם. משנזקקתי לבדוק את טענות התובעים על פי האמור בספר, התברר לי כי חלק מעמודי הספר, אליהם מפנים התובעים בסיכומיהם, לא הוצגו כלל כראיה ודוק, הספר דן לצורכי התביעה שבפני אינו בגדר אסמכתא משפטית אלא בגדר ראיה שיש להציגה. על כן, אף אם היה ממש בטענת התובעים כי מאחר והחוברת נקטה באותו סדר הבאת הנושאים כפי שנעשה בספר, יש לראות בכך משום הפרת זכויות יוצרים, הרי שטענה זו לא הוכחה.

העולה מהאמור, כי התובעים לא הוכיחו טענתם כי סדר הבאת הנושאים בחוברת

הועתק מתוך הספר.

19. לאור כל האמור לעיל, אני דוחה את התביעה. התובעים ישלמו לכל אחד מהנתבעים הוצאות משפט וריבית והצמדה עליהם מיום הוצאתו וכן שכר-טירחת עורך-דין בסך 15,000 ש"ח בצירוף מע"מ, לכל נתבע. סכום זה ישא ריבית והפרשי הצמדה כדין.

ניתן היום, 6.12.99, בלשכתי בהיעדר הצדדים.

נוסח זה כפוף לשינויי עריכה וניסוח